

Projekt Nationalutgåva av de äldre geometriska kartorna

Sedan hösten 2001 pågår ett projekt för att skapa en nationalutgåva av de äldre svenska geometriska kartorna. Syftet är att göra de äldsta storskaliga svenska kartorna (1630–1655) och tillhörande textinformation tillgängliga för forskning och vetenskaplig bearbetning. En viktig följd blir att slitage och skador på originalakterna kan hållas nere. Projektet inriktas främst på kartor inom Sveriges gränser före 1645. Projektet finansieras av Vitterhetsakademien och Riksbankens Jubileumsfond.

De flesta kartorna finns på Lantmäteriverkets forskningsarkiv i Gävle. Därutöver finns ett par tusen kartor i Lantmäteriets regionala arkiv, Riksarkivet, Krigsarkivet, landsarkiven och enskilda arkiv. Totalt rör det sig om cirka 17 000 akter.

Metodik

Projektet har etablerat en metod och systematik för att göra detta material tillgängligt för användare inom skilda discipliner. Arbetet består av fyra huvudmoment:

1. Inskanning av originalakter. Materialet lagras både digitalt och i form av en papperskopia i skala 1:1 på arkivpapper. Materialet förvaras i projektets lokaler på Riksarkivet.
2. Tolkning och renskrivning av *Notarum Explicatio* samt all text på kartbilden. Texten lagras i fritextfiler som kontinuerligt läggs ut på nätet.
3. Upprättande av en relationsdatabas med statistiska uppgifter från NE och kartbilden.
4. Uppbyggnad av ett historiskt GIS där ett 20-tal tematiska objekt, som gårdar, kvarnar, kyrkor, humlegårdar etc. identifieras och får koordinater i rikets nät.

De statistiska uppgifterna i databasen knyts geografiskt till koordinater i rikets nät vilket öppnar för regionala och nationella sammanställningar och analyser. Därutöver görs beskriv-

ningar av varje jordebok eller kartsamling. En samlad skrift om projektet och dess bakgrund, framskridande och avslutning sammanställs under projektets gång, som beräknas löpa till och med 2009. Kontinuerligt samarbete sker med Ortnamnsarkivet, SOFI. Det innebär att ortnamnsarkivet granskar och registrerar alla bebyggelsenamn, naturnamn, ägonamn samt personnamn som framkommer vid texttolkningen.

Arbetsläge

Hösten 2005 hade cirka 5 500 akter från cirka 40 kartsamlingar skannats, 3 500 kartor i skala 1:1 hade skrivits ut och texten från lika många akter tolkats och renskrivits. Huvuddelen av dessa hade registrerats i en sökbar databas.

Forskning

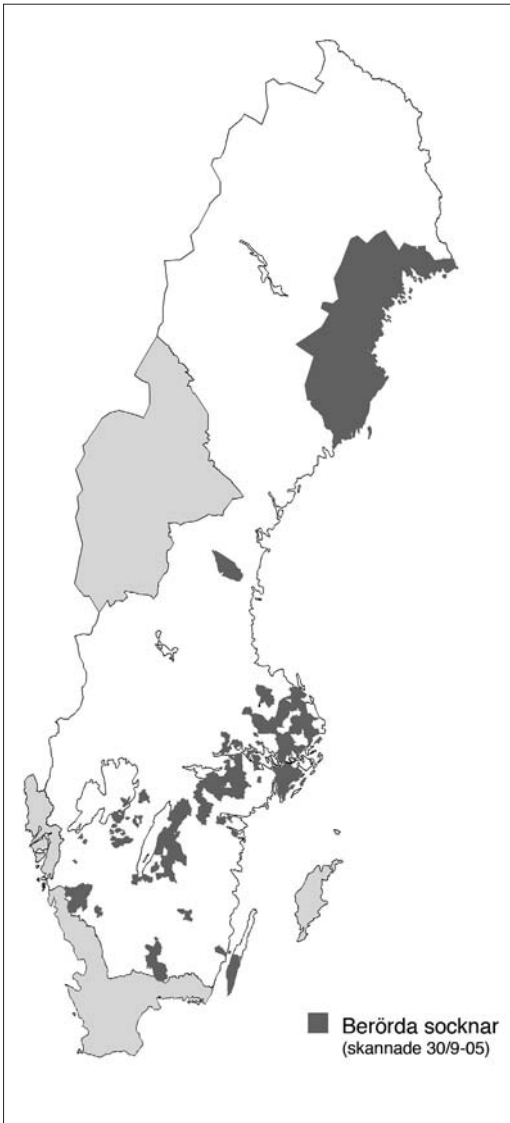
Vartefter materialet växer blir det mer intressant för forskningen. Detta gäller för en rad olika ämnesinriktningar. För närvarande har projektet en doktorandtjänst finansierad av Vitterhetsakademien. Forskningen är inriktad mot betydelsen av komplementära nyttigheter i det tidiga 1600-talets agrarsamhälle och använder kartorna som huvudsaklig källa.

Delar av materialet har använts för studier av kvarnar och kvarnlagén i södra Västergötland. Andra delar har använts som underlag för inventering av äldre humlekloner i Småland, Västergötland och Uppland. Kartorna har också utnyttjats för rekonstruktion av äldre rågångar kring småländska medeltida gods.

Materialet har en stor potential för identifiering av ödegårdar, medeltida bytomter och äldre bebyggelselagen. Någon systematisk forskning med denna inriktning har dock hittills inte kommit till stånd. Andra områden som kunde beforskas är historisk markanvändning, skogs- och vegetationshistorik, färdleder och kommunikationsleder, kamerala förhållanden m.m.

Tillgänglighet

Originalhandlingarna kommer från flera olika arkiv, en del statliga andra enskilda. Detta

innebär att det upphovsrättsliga läget varierar. Grundregeln är att den på Riksarkivet skannade digitala kopian tillhör Riksarkivet.

Genom separata överenskommelser med berörda arkiv kan de skannade kartorna med tillhörande bearbetad information få användas

fritt för personligt bruk i universitetsanknuten forskning. Detta gäller även vetenskaplig publicering t.ex. som illustrationer i avhandlingar och liknande. Projektets personal kan framställa digitala kopior för detta ändamål till självkostnadspris. De genom projektet renskrivna och tolkade texterna som tillhör akterna finns tillgängliga för alla på Riksarkivets webbsajt (www.ra.se/ra/geometriska). Därutöver finns det digitala materialet och en papperskopia i skala 1:1 tillgängliga i Riksarkivets lokaler i Stockholm.

De digitala kartbilderna får däremot inte reproduceras eller spridas vidare utan tillstånd från Riksarkivet (kontaktperson Kurt Eriksson) och ursprunglig arkivhållare. De får heller inte användas för kommersiell verksamhet utan särskilt avtal. Den som vill ha pappersutskrifter för personligt bruk och liknande hänvisas till de arkiv där originalhandlingarna förvaras, eller i förekommande fall till Riksarkivets fotoenhet vilka kan bistå med reproducering enligt egna gällande priser.

Projektet är inhytt i Riksarkivets lokaler på Fyrverkarbacken i Stockholm. Adressen är Projekt äldre geometriska kartor, Riksarkivet, Box 12 541, SE- 102 29 Stockholm. Kontakta oss gärna.

Clas Tollin

projektledare

Tel. 08 - 737 63 27

clas.tollin@riksarkivet.ra.se

Mats Höglund

bitr. projektledare

Tel. 08 - 737 64 35

mats.hoglund@riksarkivet.ra.se

Olof Karsvall

forskningsassistent

Tel. 08 - 737 64 23

olof.karsvall@riksarkivet.ra.se